

ЕВОЛЮЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ У ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У статті розкрито основні тенденції розвитку змісту освіти початкової школи Великобританії середини XIX-XX століть; визначено педагогічні завдання, зміст, форми та методи навчально-виховної діяльності учнів з метою орієнтації української освіти на європейські стандарти.

Ключові слова: зміст освіти, початкова школа, цінності освіти.

В статье раскрыты основные тенденции развития содержания образования начальной школы Великобритании середины XIX-XX веков; определены педагогические задачи, содержание, формы и методы учебно-воспитательной деятельности учащихся с целью ориентации украинского образования на европейские стандарты.

Ключевые слова: содержание образования, начальная школа, ценности образования.

The article deals with the main trends in the development of educational content in Great Britain primary school mid-nineteenth and twentieth centuries; pedagogical objectives, content, forms and methods of educational activities of pupils are defined with the aim of targeting the Ukrainian education to European standards.

Key words: content of education, primary school, educational values.

Постановка проблеми. Орієнтація української освіти на європейські стандарти зумовлює необхідність ретельного дослідження процесу розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах, зокрема нас цікавить еволюція змісту освіти в початкових школах Великобританії. В умовах оновлення національної школи в Україні, визначення шляхів реформування освіти особливого значення набуває раціональне використання зарубіжного педагогічного досвіду. Тому природно, що провідна роль в оновленій системі освіти відводиться саме початковій школі, яка формує фундамент загальноосвітньої підготовки учнів.

Вихідні концептуальні положення щодо змісту й організації процесу навчання й виховання в початковій школі ґрунтуються на основних засадах Законів України «Про загальну середню освіту» та «Про позашкільну освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Конвенції про права дитини, Національної програми «Діти України» та ін. Прийняття законів України про освіту створило передумови для формування нової освітньої нормативно-правової бази, оновлення змісту освіти, підготовки нового покоління підручників та навчально-методичних посібників, сучасних засобів

навчання тощо. Водночас передбачає переорієнтацію педагогічної практики відповідно до нової філософії освіти, що орієнтується на особистісно зорієнтовану педагогіку, демократизацію педагогічного клімату в навчальних закладах, який ґрунтується на партнерстві й співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу.

У зв'язку з цим важливого значення набуває вивчення та узагальнення педагогічного досвіду Великобританії, де проводиться широка експериментальна робота в галузі змісту навчання. Аналіз становлення та розвитку системи навчання й виховання молодших школярів Великобританії дасть змогу вітчизняним педагогам уникнути можливих помилок на шляху впровадження в освітній простір України, чим і визначено актуальність і своєчасність досліджуваної теми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми освіти та виховання в інших країнах розглядалися як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Так, у 70-80-х рр. ХХ століття з'явилися дослідження системи педагогічної освіти у високорозвинутих країнах світу таких учених, як Г. Г. Агапова, Ю. А. Алфьоров, Г. А. Андреева, Є. Ю. Бетяєва, Н. М. Воскресенська, Л. А. Запорова, Є. Б. Лисова, Т. Г. Мойсеєнко, О. Г. Полупанова, Л. Г. Писарева, М. А. Соколов, С. П. Титович та ін.

Вагомий вклад у розвиток педагогічної освіти Великобританії зробили такі видатні мислителі та громадські діячі, як Т. Мор, Дж. Мільтон, Г. Спенсер та ін. Висловлені ними ідеї вплинули на подальший розвиток педагогічної системи цієї країни. Зокрема, варто виокремити дослідження, які пов'язані із вивченням систем виховання у Великобританії: теорія і практика екологічного виховання (Я. В. Полєнів); теорія і практика сімейного виховання (О. Й. Демченко); сучасні технології підготовки вчителів до естетичного виховання у Великобританії, Канаді та США (М. Т. Лещенко).

Значний науковий інтерес становлять праці науковців із проблем теорії та практики освіти у Великобританії: стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) (Н. М. Авшенюк); тенденції реформування середньої освіти розвинених англословних країн у контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – поч. ХХІ ст.) (А. А. Сбруєва); професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у Великій Британії (В. М. Базуріна); реформування змісту трудового навчання в об'єднаній школі Великої Британії в 70-90-ті рр. ХХ ст. (Р. Л. Сойчук).

Усі вищезазначені наукові праці містять значний фактичний матеріал і можуть слугувати джерелом для нашого дослідження. Проте у вітчизняній педагогіці тенденції формування та трансформації змісту освіти не знайшли достатнього висвітлення. Крім того, деякі роботи, написані у радянські часи, не відповідають сучасним вимогам альтернативного підходу, неупередженості наукового дослідження.

Мета статті – дослідити основні тенденції розвитку змісту освіти початкової школи Великобританії середини ХІХ-ХХ ст.; визначити педагогічні завдання, зміст, форми та методи навчально-виховної діяльності учнів початкової школи Великобританії; з'ясувати провідні методи, підходи щодо

навчально-виховної діяльності учнів початкової школи; окреслити можливості та сформулювати рекомендації щодо врахування британського досвіду в шкільній практиці початкової школи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміст освіти – один з основних елементів у структурі процесу навчання. Як історична категорія він змінюється під впливом різноманітних факторів (розвиток виробництва, науки, культури), а також у зв'язку з прогресом дидактики і методик.

Проблема змісту освіти знайшла теоретичне обґрунтування в концепції І. Я. Лернера, головні положення якої полягають у тому, що глобальна функція навчання – передавання молодому поколінню змісту соціальної культури для її збереження (відтворення) і розвитку. Індивід стає особистістю, оволодіваючи цим змістом соціального досвіду [2].

Однією з основних проблем при визначенні змісту освіти є вибір системи цінностей, в основу якої покладено ідею щодо формування в учнів ціннісних орієнтацій. Зважаючи на це, англійські науковці виокремили такі цінності освіти:

- власні цінності;
- цінності взаємовідносин з іншими людьми;
- цінності суспільства;
- цінності навколишнього середовища.

До *власних цінностей* відносять цінності, притаманні кожній людині як унікальній істоті, зокрема це цінності, що сприяють духовному, моральному, інтелектуальному та фізичному розвитку особистості. Зважаючи на це, людина прагне зрозуміти свій характер, свої сильні та слабкі сторони; намагається усвідомити значення власного життя, з'ясувати, яким воно має бути і чому за нього слід нести відповідальність; відповідально ставиться до власних прав та обов'язків.

Цінності взаємовідносин з іншими людьми – це основа благополуччя людей. При цьому дуже важливо: поважати гідність інших людей та вчитися з ними співіснувати; намагатися підтримувати один одного; поважати віросповідання, думки, приватне життя та пріоритети інших; прагнути до мирного розв'язання суперечок.

Цінності суспільства – це цінності істини, прав людини, закону, справедливості, правосуддя й колективних зусиль для загального добра суспільства. По-іншому їх ще називають «ключами» життя та підтримки для всіх членів суспільства. Основні принципи: бути готовими протистояти діям, які можуть зашкодити суспільству та його членам; підтримувати родини у вихованні дітей; дотримуватися законів та закликати до цього інших; поважати права людей, їх культуру і релігію; підтримувати людей у важких життєвих обставинах; сприяти демократії.

Цінності навколишнього середовища – це цінності світу природи як дива та натхнення. Основними принципами їх є: збереження балансу в природі; підтримка навколишнього середовища. Англійські науковці вважають за потрібне запровадити означені ціннісні орієнтири в усіх школах

полікультурного суспільства.

Зважаючи на представлені вище цінності, розглянемо, які якості потрібно формувати в дитини у початковій школі (за матеріалами Міжнародного семінару Ради Європи «Освіта для європейського громадянства з глобальними змінами», м. Лідс (Великобританія), 1998 р.) [3]

Відомо, що початкова освіта базується не лише на сучасності, а й орієнтується на майбутнє, адже суспільство, що постійно розвивається, вимагає подальшого розвитку змісту навчання і форм праці.

Завдання початкової школи – розвивати базу для самостійного мислення учнів, передати досвід формування людських відносин. Тому єдина навчальна програма спрямована на розвиток усіх без винятку дітей. Щодо учнів, які потребують особливої підтримки та допомоги, то для них створені спеціальні курси.

У навчальних планах відображено різноманітні форми організації занять, зокрема: поділ класу на групи, диференційоване навчання, заняття, що сприяють подоланню труднощів у засвоєнні навчального матеріалу. Таким чином, формується основа для навчання у старшій школі.

Освіта є відкритим, довготривалим процесом, який орієнтується на дію. Цей процес починається в дошкільний період і цілеспрямовано продовжується в початковій школі. Зміст освіти в початковій школі визначається такими принципами [4]:

- ознайомлення учнів із широкими можливостями діяльності;
- збалансованість навчальних планів і програм;
- важливість змісту освіти для самих учнів;
- поглиблена диференціація навчання.

Початкова школа, відповідно до її виховних завдань, робить вагомий вклад у самопізнання і пізнання світу дітьми, поступово формує в них якості самостійності та відповідальності за свої вчинки, створюючи, таким чином, передумови для розвитку особистості.

Основний зміст, цілі і вимоги, які є педагогічно доцільними для подолання життєвих ситуацій, наявні в навчальних дисциплінах початкової школи. Зміст навчання, який є важливим для процесу освіти в початковій школі, представлено в навчальних планах, які визначають предмети і навчальні галузі. Зміст освіти Великобританії здебільшого розглядається як система знань, переконань, навичок, якостей і рис особистості, стійких звичок поведінки, якими повинні володіти учні відповідно до поставлених цілей і завдань.

Проблема змісту освіти в початкових школах Великобританії реалізується завдяки навчальним планам, програмам, підручникам, розпорядженням та інструкціям керівних органів. У навчальних планах визначається кількість предметів та годин, які відводяться на їх вивчення. Програми, згідно з планами, окреслюють обсяг знань з усіх обов'язкових предметів, подають перелік розділів і тем, які визначають зміст навчального предмета.

Зміст навчання у початкових школах Великобританії на сучасному етапі

характеризується серйозними змінами в культурі читання і письма, у комплексному вивченні природничих наук та математики. Навчальні програми розширюються на основі наявності нового матеріалу: вивчення правил дорожнього руху, статевого виховання, залучення іноземних мов.

Обсяг навчального матеріалу, застосування нових і вдосконалення традиційних методів навчання, спрямованих на виховання самостійності учнів, індивідуалізацію навчання, вимагають кращого оснащення шкіл технічними засобами навчання і нових організаційних форм. Сюди відносять: збільшення числа методичних матеріалів для вчителів і учнів; зменшення кількості учнів у класі та зміна кількості учнів у групі залежно від методичних прийомів і теми, що вивчається; збільшення навчального часу та перерозподіл часу, відведеного на вивчення окремих предметів і тем; поступовий перехід від розподілу на класи до поділу на неоднорідні вікові групи; швидше проходження початкової школи дітьми з вищим рівнем розвитку (причому поряд зі здібностями до навчання рекомендується враховувати ще й емоційну та соціальну стабільність дитини); створення курсів, спрямованих на усунення недоліків у розвитку та навчанні учнів.

В учителя немає суворо визначеного плану, який вказує, що і як слід викладати, він часто діє на власний розсуд. Для розвитку індивідуальних здібностей кожної дитини поряд із класною роботою існують форми індивідуального, парного і групового навчання. Форми навчальної діяльності видозмінюються, наприклад, застосовуються індивідуальна робота, навчання в парах та групах.

Уряд і педагогічна громадськість Великої Британії докладають усіх зусиль для подальшого вдосконалення освіти. Так, у 1993 році було оприлюднено доповідь «Учитися досягати успіху» Національної комісії з освіти, де особлива увага зверталася на підзаголовок «Радикальний погляд на освіту сьогодні та стратегія на майбутнє» [5]. В означеному документі було представлено аналіз стану освіти в країні, а також вказано на стратегічні напрями її розвитку. Назва доповіді перегукувалася з відомою доповіддю ЮНЕСКО «Вчитися бути» (1972 р.), де вказувалося не лише на те, як потрібно виховувати й навчати учнів, а й як готувати їх до життя, до пошуку шляхів успіху. Крім того, у доповіді були представлені такі сім цілей-рекомендацій:

1. Якісне дошкільне виховання слід упроваджувати у віці 3-4 років.
2. Навчальні курси повинні розвивати в дітях усе найкраще. З цією метою замість 10 обов'язкових предметів слід увести 5 основних галузей знань (мова, математика, природничі науки і технології, мистецтво і фізкультура, предмети гуманітарної сфери).
3. Замість сертифікатів про неповну, повну загальну середню освіту і професійну кваліфікацію після 11-річної обов'язкової і 13-річної повної середньої школи потрібно ввести новий диплом.
4. Кожен учень на будь-якому уроці має право на гарне викладання матеріалу і відповідні умови навчання.
5. Управління освіти потрібно об'єднати з управлінням підготовки кадрів, а департамент освіти – із департаментом зайнятості.

6. Освіта потребує збільшення інвестицій (державних і приватних) на розвиток галузі та для підготовки кадрів.

7. Зрушення в освіті й підготовці кадрів повинні бути відкритими для оцінки кожним членом суспільства.

Висновки. Розвитком початкової освіти Великобританії цікавляться сьогодні не лише науковці, а й звичайні вчителі, адже в освітніх програмах цієї країни велике значення надається питанням духовного, морального, культурного, розумового і фізичного розвитку дітей. Крім того, тут наголошується, що діти в демократичному суспільстві повинні знати свої права й обов'язки, бути вихованими в дусі терпимості й свободи.

Освіта – це не лише передача знань, а й наділення силою. Головне завдання хорошої освіти – вчити не лише досягати успіхів, а й бути впевненим у своїх силах, а це – запорука успіху в житті.

Сподіваємося, що представлений нами матеріал допоможе вчителям початкових класів у передачі та збереженні педагогічного досвіду, а науково-педагогічним працівникам стане в нагоді під час читання курсів зарубіжного школознавства, написання підручників та методичних посібників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисенко І. Функції оцінювання навчальних досягнень учнів початкових шкіл Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії / І. Борисенко // Порівняльно-педагогічні студії. – 2013. – № 1 (15). – С. 35-40.

2. Лернер И. Я. Учебный предмет, тема, урок / И. Я Лернер. – М. : Знание, 1988. – С. 8.

3. Кирда А. Г. Тенденції розвитку цілей освіти в розвинених країнах світу та в Україні (друга пол. ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / А. Г. Кирда. – К., 2005 – 20 с.

4. Сойчук Р. Л. Реформування змісту трудового навчання в об'єднаній школі Великої Британії в 70-90-ті роки ХХ ст. : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Руслана Леонідівна Сойчук. – К., 2003.

5. British Primary Education Levels [Electronic resource]. – Available from: http://www.ehow.com/about_6519218_british-primary-education-levels.html.

Дата надходження до редакції: 03.03.2014 р.